

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

САВОСТА АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК:159.9:378.147

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ПОТРЕБИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ**

19.00.07 - педагогічна та вікова психологія

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Огороднійчук Зоя Василівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, доцент кафедри психології.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор,
дійсний член АПН України
Максименко Сергій Дмитрович,
Інститут психології імені Г.С. Костюка, директор;

кандидат психологічних наук, доцент
Музика Олександр Леонідович,
Житомирський державний педагогічний університет імені І.Франка,
завідувач кафедри практичної психології.

Провідна установа: Інститут педагогіки та психології професійної освіти АПН України,
відділ психології профорієнтації, м. Київ.

Захист відбудеться “18” квітня 2002 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “15” березня 2002 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Ю.О.

Приходько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Життєве самовизначення особистості – це пошук і встановлення людиною свого місця у системі суспільних та міжособистісних відносин. Характер корінних змін, що відбуваються в Україні, протиріччя та проблеми нинішнього складного періоду, які доводиться переживати суспільству, не можуть не впливати на процес професійного самовизначення сучасної молоді. Студентський вік є найбільш значущим для професійного становлення особистості, яке полягає в засвоєнні вимог вищої школи, адаптації до методів навчання, творчому оволодінні обраною професією і всебічному розвитку. Вибір теми дослідження зумовлений як завданнями реформування освіти в напрямку її гуманітаризації та гуманізації з метою всебічного гармонійного розвитку особистості, так і потребою в удосконаленні системи підготовки вчителів та недостатньою розробленістю проблеми професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл.

Актуальність дослідження цієї проблеми визначається тим, що саме професійно-пізнавальна потреба впливає на професійне становлення студентської молоді. Провідним чинником, який визначає успішність оволодіння професійними знаннями, є рівень розвитку професійно-пізнавальної потреби. Недостатній розвиток цієї потреби стає на перешкоді продуктивному засвоєнню професійних знань. Професійно-пізнавальна потреба спонукає молодь до бажання оволодіти знаннями, наполегливо домагатися високого рівня їх засвоєння, допомагає долати перепони на шляху до пізнання. Вона дозволяє майбутньому вчителю почувати себе впевнено у процесі роботи і якісно виконувати свої професійні обов'язки.

Необхідність розробок даної проблеми в сучасній психолого-педагогічній науці зумовлена ще тим, що у результаті низької соціальної захищеності населення, складної екологічної ситуації, низького рівня медичного обслуговування громадян зростає кількість дітей з особливими потребами. Для роботи з такими дітьми в нашій країні, як і в усьому світі, існує система закладів освіти: спеціалізовані дошкільні навчальні заклади, школи-інтернати. При своєчасному виявленні порушень і своєчасній корекції діти з особливими потребами одержують необхідні для життя знання, уміння, навички і, таким чином, займають певну нішу в суспільстві. Повноцінне входження дитини з певними фізичними та психічними вадами в сучасне життя, практичне застосування отриманих знань значною мірою залежить від педагога-дефектолога.

У педагогічній роботі з розумово відсталими, сліпими, глухими дітьми і тими, що мають

порушення мови, ще чіткіше актуалізується стимулююча функція професійно-пізнавальної потреби, яка забезпечує професійно-особистісну стійкість незалежно від негативного впливу зовнішніх чинників та її провідна роль при підготовці спеціальних педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими потребами.

Вивченню різних аспектів проблеми присвячені праці багатьох дослідників. Зусилля цих вчених були спрямовані на удосконалення підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності (М. Шкіль, В. Бондар, А. Капська та ін.), вивчення психології дітей з особливими потребами (А. Литвак, В. Моргун, І. Соловійов, Л. Фомічова та ін.). Розвиток професійно-пізнавальної потреби у майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл залишається нерозв'язаною проблемою у сучасній психологічній науці, незважаючи на те, що актуальність її безумовна. Наше дослідження спрямовано насамперед на вивчення саме цієї проблеми.

Тема дисертації входить до тематичного плану наукових досліджень кафедри психології Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (протокол № 11 від 29.06.2000 р.) та радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 7 від 26.10.2000 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально визначити особливості професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл.

Об'єкт дослідження: професійне становлення майбутнього вчителя спеціальної загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження: психологічні особливості професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів.

Гіпотеза дослідження: професійно-пізнавальна потреба майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл розвивається під впливом знань, якими оволодівають фахівці в процесі свого професійного становлення, вона забезпечує професійно-особистісну стійкість незалежно від негативного впливу зовнішніх чинників, впливає на успішне оволодіння професійними знаннями та на розвиток професійних якостей учителя.

Відповідно до мети і гіпотези дослідження були поставлені наступні **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз літератури з проблеми професійно-пізнавальної потреби.
2. Розробити адекватну методiku дослідження професійно-пізнавальної потреби.
3. Виявити психологічні особливості та експериментально обґрунтувати емпіричні показники, рівні розвитку професійно-пізнавальної потреби, простежити динаміку цієї потреби у майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл під час навчання.
4. Обґрунтувати методичні рекомендації щодо управління професійно-пізнавальною

потребою в студентів з метою підвищення рівня їх професійної підготовки.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань та перевірки гіпотези була розроблена методика дослідження, реалізація якої передбачала застосування комплексу методів, що включав: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми професійно-пізнавальної потреби; емпіричні методи: анкетування, бесіда, психолого-педагогічний експеримент; контент-аналіз; методи математичної статистики та обробки результатів одержаних експериментальних даних.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають вихідні принципи психологічної науки: детермінізм, єдність психіки і діяльності (Г.Костюк, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.); системно-структурний підхід до предмету дослідження (Б. Ананьєв, О. Скрипченко, В. Зінченко, О. Рибалко, Т.Лисянська, Н. Побірченко та ін.); основні теоретичні положення про формування особистості (Л. Божович, М. Боришевський та ін.); принцип активності, що вимагає від суб'єкта діяльності її осмислення, перетворення, особистісної ініціативи (С. Рубінштейн); положення про розвиток психіки людини в діяльності (Л. Виготський); концепція навчальної діяльності В. Давидова, положення про структуру навчальної діяльності (В. Репкін), її розвиваючих можливостей (С. Максименко); положення про структуру пізнавальної активності (О. Матюшкін); професійний розвиток особистості (К.Чарнецькі, Є. Клімов, Б. Федоришин, Е. Мілерян, В. Моляко, Д. Супер, Дж.Брунер, Д. Міллер); дослідження індивідуально-професійного становлення молодого вчителя (С. Максименко, Д. Ніколенко, В. Семиченко та ін.); проблеми інтересу (С. Крягжде, З. Огороднійчук, О. Киричук, Л. Гордон); а також сукупність психолого-педагогічних підходів до організації і проведення психологічних досліджень.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що вперше виявлені психологічні особливості професійно-пізнавальної потреби в майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл, теоретично обґрунтовано вимоги щодо створення методу діагностики професійно-пізнавальної потреби, розроблена адекватна методика дослідження названої потреби, визначено показники та рівні розвитку даної потреби. Наше дослідження робить певний внесок у теорію розвитку потреб, а також у теорію професійного становлення особистості у процесі навчання в педагогічному вищому навчальному закладі.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені нами методичні рекомендації щодо управління розвитком професійно-пізнавальної потреби у студентів дозволяють підвищити рівень їхньої професійної підготовки, а також допоможуть створити оптимальні умови для продуктивного засвоєння ними професійних знань. Підібрані та модифіковані методики можуть бути використані в навчально-виховному процесі як діагностичний засіб при аналізі сформованості потреби. Програма управління розвитком професійно-пізнавальної потреби майбутнього вчителя була використана на дефектологічному факультеті Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова з метою

підвищення компетентності і конкурентноздатності фахівця з вищою освітою, а також розширення його уявлень про пріоритетні цінності обраної професії. Створена програма та результати дослідження професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів можуть бути застосовані психологами, педагогами та викладачами в навчально-виховному процесі педагогічного вищого навчального закладу.

Особистий внесок автора полягає у виявленні психологічних особливостей професійно-пізнавальної потреби, її динаміки на різних етапах професійного становлення, опрацюванні методу дослідження, розробці та впровадженні програми управління потребою в навчально-виховному процесі педагогічного вузу.

Організація і база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалась в три етапи з 1996 по 2001 рік на базі Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Дослідженням було охоплено 530 студентів I - V курсів дефектологічного факультету.

На першому етапі (1996-1998 р.) вивчалася психолого-педагогічна наукова література з проблеми професійно-пізнавальної потреби особистості, розроблялися напрямки дослідження, що відповідають проблемі і предмету дослідження, планувався експеримент, висувалася і формувалася гіпотеза дослідження, проводився пілотажний експеримент.

На другому етапі (1998-1999 р.) була проведена основна експериментальна робота з виявлення психологічних особливостей професійно-пізнавальної потреби у майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл, проводився експеримент, а також статистично перевірялась наукова гіпотеза.

На третьому етапі (1999-2001 р.) здійснювався аналіз, систематизація, узагальнення й інтерпретація результатів дослідження були сформульовані основні висновки і рекомендації. Теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми здійснювалося протягом усіх трьох етапів.

Вірогідність та надійність отриманих результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень, використанням комплексу методів дослідження, адекватних його меті, предмету та завданням, репрезентативністю вибірки досліджуваних, статистичною значимістю експериментальних даних. Надійність вимірів забезпечується стійкістю (стабільністю) результатів при повторному дослідженні. Обробка кількісних та якісних експериментальних даних проводилася з використанням *ЕОМ Pentium – 200ММХ* за допомогою електронних таблиць *Excel 97*.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалося шляхом доповідей та обговорень на кафедрах загальної психології, психології та педагогіки Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова; на Всеукраїнській конференції “Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми “Вчитель” (м. Дніпропетровськ, 1998 р.); на звітних наукових

конференціях викладачів Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (м. Київ, 2000, 2001, 2002 рр.). По проблемі дослідження автор неодноразово виступав на педагогічних конференціях, на науково-практичних конференціях перед учителями спеціальних загальноосвітніх шкіл. Впровадження результатів дослідження також здійснювалось у навчально-виховному процесі дефектологічного і соціально-гуманітарного факультетів Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова (довідка № 04-10/307 від 07.03.01 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладені в 7 публікаціях.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 239 найменувань, додатків. Обсяг основного тексту складає 160 сторінок комп'ютерного набору. Дисертація містить 9 таблиць, 13 малюнків і 2 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** розкрито сутність і стан наукової проблеми та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтовано необхідність проведення дослідження, виділено його об'єкт і предмет, визначено мету, сформульовано гіпотезу та завдання, розкрито методологічну основу, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** *"Теоретичні основи розвитку професійно-пізнавальної потреби"* викладено інформацію про загальні теорії, які можуть бути застосовані для аналізу професійно-пізнавальної потреби. Розглянута проблема потреби у науковій літературі, співвідношення мотивів і потреб, критерії інтенсивності потреб, їх класифікація. Проаналізовано підходи до визначення пізнавальної потреби. Викладена сутність, структура, динаміка та рівні розвитку пізнавальної потреби. У розділі з'ясовується роль і місце потреб у системі ставлень людини до дійсності, яке визначається домінуванням тієї чи іншої потреби, що спрямовує її поведінку і діяльність.

Поняття "потреба" визначається багатьма вченими:

а) як стан психіки, що виявляє нестачу необхідних для функціонування людини певних факторів, залежність особистості від конкретних умов існування (А. Петровський); усвідомлення відсутності чого-небудь (В. Мерлін); нестача у формі переживання (Л. Божович);

б) як об'єкт зовнішнього середовища, необхідний для нормальної життєдіяльності (А. Ведьонов, Г. Ділігенський та ін.);

в) як фундаментальна властивість особистості, що визначає спосіб життєдіяльності, ставлення до дійсності (С. Каверін, О. Ковальов, Б. Мазій, З. Огороднійчук та ін.).

Критеріями інтенсивності потреби виступають стійкість у часі, подолання перешкод на шляху до її задоволення, урахування співвідношення потреби з вимогами навколишньої

дійсності.

Між потребами і мотивами відзначається наявність складних зв'язків: на основі однієї потреби виникає сукупність мотивів, з іншого боку, ті самі мотиви відповідають різним потребам, які є фундаментом усіх мотиваційних утворень психіки. Інтереси, ціннісні орієнтації, переконання демонструють зв'язки між потребами та предметним середовищем.

Вивченню пізнавальної потреби приділяється велика увага у сучасній психології, психофізіології та педагогіці. Дану проблему в різних видах діяльності людини розробляли Б. Ананьєв, Л. Божович, В. Ільїн, В. М'ясищев, Л. Проколієнко, Є. Рибалко, В. Чудновський, Ю. Шаров, Г. Щукіна та ін. Потреба в знаннях підтримує мотивацію до діяльності, метою якої є набуття нового знання і досвіду, вона пов'язана з позитивними емоціями. Засвоєння нових знань, набуття індивідуального досвіду є кінцевим результатом процесу задоволення пізнавальної потреби (Б. Ананьєв). Переважання вибірковості до певної сторони предмету, сила та інтенсивність пізнавальної активності виступають показниками рівня розвитку пізнавальної потреби (В. Ільїн).

Формою вияву пізнавальної потреби, на думку вчених-психологів, є інтерес, котрий забезпечує спрямованість особистості на певну діяльність, об'єкти та сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш глибокому і повному відображенню дійсності (С. Ананьїн, Б. Додонов, О. Киричук, О. Ковальов, З. Огороднійчук, Г. Щукіна та ін.).

Пізнавальний інтерес є важливим чинником ефективності пізнавальної діяльності взагалі, професійний інтерес, в свою чергу, створює умови для успішності навчальної та професійної діяльності. Пізнавальна потреба розкривається у пізнавальних інтересах, котрі задовольняються в процесі отримання нової інформації і розширення особистого досвіду людини. Відсутність інтересу до засвоєваних знань призводить до того, що вони залишаються формальними. Між інтересами та потребами існує тісний взаємозв'язок. Розвиток інтересів стимулюється різноманітними потребами людини. Поглиблюючись інтерес може перетворюватись у потребу. Підживлюючись інтересом, діяльність стає більш продуктивною, викликає позитивні емоції.

Особливу роль у розвитку пізнавальної потреби відіграє професійно-особистісна стійкість, яка дозволяє зберігати спрямованість дій та забезпечує продуктивну педагогічну діяльність незалежно від негативного впливу зовнішніх чинників.

Впевненість у собі, відсутність емоційної напруги, страху перед дітьми, вміння регулювати свій емоційний стан, наявність вольових якостей, вміння приймати вірні рішення в нестандартних ситуаціях – все це є характеристиками високого рівня сформованості професійно-особистісної стійкості.

Формуванню професійно-особистісної стійкості в навчально-виховному процесі сприяють такі умови: вивчення професійно-орієнтованих спеціальних дисциплін, розвиток здатності майбутніх учителів до саморегуляції у професійній діяльності, формування

мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, орієнтація на творчу самореалізацію студента в процесі оволодіння педагогічною професією.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження свідчить про її складність і необхідність поглибленого вивчення. Зокрема, потребує подальшого вивчення питання професійно-пізнавальної потреби як умови професійного становлення майбутнього учителя спеціальної загальноосвітньої школи.

У другому розділі *"Професійно-пізнавальна потреба майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл"* обгрунтовано вибір напрямку дослідження, подано його методичку, викладені результати дослідження сутності професійно-пізнавальної потреби, її емпіричних показників та рівнів розвитку у студентів-дефектологів.

У процесі самоактуалізації молода людина здійснює один із головних життєвих виборів, який має надзвичайне значення як для неї самої, так і для суспільства - вибір професії. Це по суті вибір життєвого шляху, більше того, це той центр, де сходяться інтереси особистості й суспільства, де можливе й необхідне гармонічне поєднання особистих і загальних інтересів. Сьогодні суспільство дає можливість широкого вибору професії, але це не спрощує цей вибір. Безробіття, яке має місце сьогодні, ставить це питання перед молоддю дуже гостро. До цього слід додати проблеми, пов'язані з віковими та статевими особливостями, своєрідністю й змінами особистих планів, бажань, внутрішнього світу молодої людини. Усе це перетворює вибір професії у велику соціальну проблему. Часто молодь обирає ту чи іншу професію не тому, що вона може приносити задоволення, а через позитивну оцінку соціумом (через матеріальну вигоду, владу, престиж тощо). Правильність вибору професії полягає в знаходженні відповідності психофізіологічних даних, нахилів та інтересів людини запитам і специфічним вимогам обраної трудової діяльності.

Студентський вік дуже важливий для професійного становлення. Студентську молодь характеризує прагнення до відкриття свого внутрішнього світу, спрямованість у майбутнє, автономізація моральної самосвідомості, висока самокритичність, помітний перехід від орієнтації на оцінку інших людей до орієнтації на самооцінку, прагнення до самоствердження в студентській групі тощо.

Загалом навчання у вузі необхідно розглядати не лише в соціально-економічному аспекті, як процес засвоєння певної системи знань, норм, навичок, умінь, які дозволяють здійснювати соціально-професійну діяльність, а й у контексті виявлення й формування потреб, інтересів, здібностей, переконань. Під час навчання у вищому навчальному закладі майбутні спеціалісти повинні не тільки оволодіти професійними знаннями, але й виробити у собі необхідні якості для подальшої професійної діяльності. В умовах навчально-виховного процесу у студентів формується інтерес до обраного фаху, прагнення досконало оволодіти ним. Однак, не всі студенти переконані у правильності вибору майбутньої професії, про що свідчить перекваліфікація фахівців із вищою освітою та відсутність бажання працювати за

спеціальністю. Це є доказом відсутності чи низького рівня розвитку професійно-пізнавальної потреби під час навчання у вищому навчальному закладі.

Професійне становлення фахівця ми розглядаємо як складну динамічну систему, що забезпечує проектування особистісного потенціалу в індивідуальну систему педагогічної діяльності.

Вивчаючи сутність професійно-пізнавальної потреби з метою з'ясування її ролі та місця у процесі професійного становлення майбутнього вчителя, ми звернули увагу на те, що бажання з повною віддачею працювати педагогом може відійти на другий план під впливом чинників, які актуалізувались наприкінці навчання у вищій школі, після більш глибокого ознайомлення зі специфікою майбутньої професії:

- неprestижність професії призвела до фемінізації педагогічного вищого навчального закладу, що не може в цілому позитивно вплинути на виховання підростаючого покоління, на їх соціальну і професійну орієнтацію;

- значна емпатійність деяких молодих людей (робота з дітьми з певними вадами викликає особливу співчутливість) призводить до розуміння помилкового вибору професії;

- відсутність попиту спеціалістів даної професії (у 2000 році було запрошено на роботу лише близько 37% випускників дефектологічного факультету) тощо.

У своєму дослідженні ми виявили, що професійно-пізнавальна потреба нейтралізує подібні негативні чинники, вона ініціює і підтримує мотивацію до діяльності, метою якої є набуття нового професійного знання і досвіду. Професійно-пізнавальна потреба виявляється в готовності до професійної діяльності, отриманні задоволення від своєї професії, успішності педагогічної діяльності й здатності до неї.

Професійно-пізнавальна потреба є динамічним утворенням, що складається з мотиваційного, когнітивного та емоційно-позитивного компонентів. Ця властивість особистості впливає на життєві плани, професійне становлення студентської молоді. Без бажання та прагнення оволодівати своєю професією майбутній педагог-дефектолог неспроможний отримати необхідні знання, вміння, навички та в майбутньому включитись у роботу спеціальної загальноосвітньої школи.

З'ясування змістовної сутності професійно-пізнавальної потреби дало можливість визначити її показники, за допомогою яких було розроблено методичку експериментального дослідження цієї потреби. Такими показниками є:

- пізнавальний інтерес до спеціальних дисциплін (у вітчизняній психолого-педагогічній літературі існує точка зору, що пізнавальний інтерес - це форма прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності, сприяє професійній орієнтації, більш повному відображенню дійсності (Л. Гордон, Г. Гумницький, А. Маркова, В. Мільман, С. Рубінштейн, А. Петровський та ін.);

- виникнення конкретних проблемних запитань зі спеціальності (слід зазначити, що

потреба в знаннях, яку відчуває людина, стан обмеженості, необхідності тієї чи іншої інформації проявляються досить часто у виникненні запитань, на які необхідно знайти відповідь);

- потреба у додаткових джерелах інформації для вирішення практичних питань (звертання за допомогою до викладачів, друзів, використання конспектів у вільний від занять час);

- читання додаткової літератури;

- суб'єктивна оцінка значущості професійних знань (те, що знаходиться у предметному змісті потреби особистості, набуває для неї певної значущості і навпаки; усвідомлення особистісної значущості професійних знань є своєрідним індикатором професійно-пізнавальної потреби);

- характер емоційного ставлення до отримання професійних знань (ми виходили з того, що емоційне ставлення до знань поєднується з мотиваційним компонентом процесу їх засвоєння (О. Леонтьєв, А. Маркова, В. Мерлін та ін.).

В професійній діяльності майбутнього вчителя спеціальної загальноосвітньої школи емоційно-позитивне ставлення до своєї професії здобуває особливу значущість, оскільки педагог-дефектолог у роботі буде стикатися не лише зі складними ситуаціями, але і з різними факторами, що несуть у собі потенційну можливість підвищеного емоційного реагування. Емоційне ставлення до тієї чи іншої сторони професійної діяльності істотно впливає на емоційну спрямованість професійно-пізнавальної потреби. Позитивне емоційне ставлення до майбутньої професії виникає через її відповідність індивідуальним особливостям студентів. Задовolenня майбутньою професією, її привабливість, що стимулюють пізнавальний інтерес до знань з фахових дисциплін, відіграють важливу роль в оцінці професії. Важливо, щоб при виборі вищого навчального закладу, факультету і спеціальності молодь орієнтувалася на свій інтерес до визначеної професійної діяльності.

За ступенем сформованості виявлених показників професійно-пізнавальної потреби виділено чотири рівні її розвитку: “дуже низький”, “низький”, “середній”, “високий”.

Стратегія експериментального дослідження розроблена у відповідності з теоретичними положеннями з метою експериментального обґрунтування показників професійно-пізнавальної потреби, з'ясування її характеристики за рівнями розвитку та вивчення динаміки названої потреби у процесі навчання в педагогічному вищому навчальному закладі і підтвердження нашої гіпотези. У розділі розглянуто також методи діагностики професійно-пізнавальної потреби на етапі констатуючого експерименту. Здійснивши кореляційний аналіз показників названої потреби за допомогою методів математичної статистики, побудувавши кореляційні плеяди, визначивши вірогідність розходжень за допомогою t -критерію Стьюдента зроблено висновок про цілісність досліджуваного феномену. На наступному етапі проаналізовано динаміку професійно-пізнавальної потреби студентів-дефектологів.

У третьому розділі "Результати експериментального дослідження професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл" автором викладено результати емпіричного дослідження, узагальнено психологічні особливості та простежено динаміку професійно-пізнавальної потреби під час навчання в педагогічному вищому навчальному закладі, обґрунтовано методичні рекомендації щодо управління даною потребою в студентів з метою поліпшення їх професійної підготовки.

Вивчаючи проблему професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл, ми проаналізували її динаміку за емпіричними показниками. Дослідження пізнавального інтересу студентів до різних навчальних дисциплін показало, що до спеціальних дисциплін він порівняно вищий, ніж до інших навчальних дисциплін. Високими балами свій інтерес до спеціальних дисциплін оцінюють 44,4% (4 б.) та 15,5% (5 б.) студентів п'ятого курсу, та відповідно 43,7% і 2% студентів першого курсу. Середній бал (3) обрали 33,3% старшокурсників і 35% першокурсників.

При вивченні характеру емоційних переживань, які виникають у зв'язку з засвоєнням студентами професійних знань, ми отримали такі результати. Найбільше середнє значення (за 9-бальною шкалою К. Ізарда) мають позитивні емоції: інтерес (6,47 б.), здивування (5,53 б.) і радість (5,15 б.). Середній бал усіх позитивних емоцій (5,72 б.) значно перевищує середню оцінку усіх негативних емоцій (3,66 б.), що свідчить про привабливість цієї галузі знань для студентів. Серед негативних емоцій найбільш виражені провина (3,86 б.), гнів (3,53 б.), страх (3,53 б.), що також підтверджує позитивне емоційне ставлення студентів педвузу до вивчення спеціальних дисциплін.

Емоційно-позитивне ставлення характеризується силою та інтенсивністю у тих студентів, які відзначали професію при вступі до педагогічного університету, як цікаву і привабливу. Майже у всіх незадоволених своєю професією інтереси перебувають поза її сферою. Таким чином, спостерігається залежність між привабливістю, задоволенням від професії і професійними інтересами.

Спочатку ми виявили наявність у студентів проблемних запитань із спеціальності в момент дослідження, потім вивчили їх зміст. Лише 40% студентів перших курсів мали конкретні запитання із спеціальності, 46,5% першокурсників відчували труднощі у їх формулюванні. Досить низький рівень читання допоміжної літератури зі спеціальних дисциплін на перших курсах можна пояснити великим обсягом нової інформації, яка кількісно та змістовно відрізняється від програми загальноосвітньої школи.

На даному етапі експериментального дослідження студентам було запропоновано також оцінити суб'єктивну значущість професійних знань. Для цього нами була спеціально розроблена 9-бальна шкала на основі висловлювань студентів про те, в чому вони бачать значення цих знань. Аналіз результатів дослідження показав, що студенти, насамперед, усвідомлюють практичну цінність професійних знань. Середнє значення цієї оцінки (6,73 б.)

виявило досить високий рівень усвідомлення значущості професійних знань для практичної діяльності.

У процесі навчання простежується зростання усіх показників професійно-пізнавальної потреби. Дослідженням була виявлена тенденція до підвищення рівня розвитку професійно-пізнавальної потреби від першого курсу до останнього.

Кореляційний аналіз за схемою Пірсона дозволив визначити тісний взаємозв'язок між емпіричними показниками професійно-пізнавальної потреби. Кореляційні матриці підтвердили, що ця потреба є цілісним утворенням. На етапі констатуючого експерименту виявлено, що середній рівень розвитку професійно-пізнавальної потреби у студентів становить 3,66 бали (за 5-бальною шкалою). Результати дослідження емпіричних показників професійно-пізнавальної потреби студентів-дефектологів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Співвідношення показників професійно-пізнавальної потреби
майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл.

Емпіричні показники потреби	Середній бал	Внесок у потребу, %	Розподіл за рівнями розвитку, %
Пізнавальний інтерес до спеціальних дисциплін	3,69	20,1	- дуже низький - 0,2 - низький - 8,6 - середній - 71,2 - високий - 20,0 <i>середнє значення - 3,66</i>
Наявність конкретних проблем-них запитань зі спеціальності	3,81	20,8	
Потреба у додаткових джерелах інформації, читання додаткової літератури	3,68	20,1	
Характер емоційних переживань, які виникають у зв'язку з професійними знаннями	3,65	19,9	
Оцінка суб'єктивної значущості професійних знань	3,49	19,1	

При порівняльному аналізі даних, одержаних в результаті анкетування студентів різних спеціальностей дефектологічного факультету (“логопедія”, “сурдопедагогіка”, “олігофренопедагогіка”, “тифлопедагогіка”) нами було відзначено, що рівень розвитку професійно-пізнавальної потреби, а також кількісна оцінка кожного її окремого показника вище в майбутніх логопедів ніж у інших спеціальностей. На нашу думку, це може бути пов'язано зі специфікою спеціальності або з великим конкурсом на вступних іспитах, що забезпечило більш якісний відбір абітурієнтів. На дану спеціальність очевидно вступили більш професійно орієнтовані випускники шкіл.

В процесі вивчення професійно-пізнавальної потреби у студентів, які навчаються за спеціальністю “олігофренопедагогіка”, були встановлені цікаві в дослідницькому плані дані. Рівень розвитку у них професійно-пізнавальної потреби, починаючи з першого курсу, поступово знижується. Це пояснюється тим, що після першого року навчання у студентів змінюється уявлення про обрану професію дефектолога, або не виправдовуються сподівання, що пов’язано з невірною професійною орієнтацією на час вступу до вищого навчального закладу. Але значно більший інтерес викликає зниження рівня розвитку названої потреби після активної педагогічної практики, тобто безпосереднього ознайомлення з педагогічною діяльністю з дітьми з особливими потребами.

Методом анкетного опитування нами було з’ясовано думку студентів стосовно чинників, котрі ускладнюють педагогічну діяльність вчителя. В цілому встановлені чинники умовно можна розділити на групи.

- Серед особистісних якостей, які негативно впливають на педагогічну діяльність учителя, 34% студентів відмічають відсутність бажання працювати за спеціальністю, 17% - небажання спілкуватись з дітьми, 6% - нездатність регулювати свій емоційний стан.
- Серед труднощів, пов’язаних із недостатнім рівнем теоретичної підготовки вчителя з фахових дисциплін, 22% майбутніх педагогів-дефектологів називають низький рівень теоретичних знань, відсутність системності поглядів на предмет як науку (12%), невміння вирішувати практичні завдання (2%).
- Серед соціально-педагогічних умов життя негативними чинниками 32% студентів вважають важке матеріальне становище вчителя, велике число учнів у класі (20%), надмірна завантаженість вчителя (12%).
- В останній групі чинників перше місце посідає недостатня сформованість педагогічних умінь та навичок (22%), відсутність комунікативних здібностей (18%).

Встановлено, що рівень розвитку професійно-пізнавальної потреби у дівчат вищий, ніж у юнаків. На нашу думку, це пояснюється тим, що останні йдуть до педагогічного навчального закладу, щоб мати диплом про вищу освіту, а не за покликанням. Дослідження мотивації вибору професії юнаками та дівчатами підтвердило це припущення. Дівчата більшою мірою відчувають схильність до педагогічної діяльності (за показниками значні відмінності спостерігаються у характері емоційного ставлення та інтересу до спеціальних дисциплін). При низькому рівні розвитку професійно-пізнавальної потреби чи її повній відсутності в студентів спостерігається негативне чи індивідуальне ставлення до професії дефектолога, негативне чи невизначене ставлення до пізнавальної діяльності, небажання включатися в практичну професійну діяльність, відсутність пізнавального і професійного інтересів.

Встановлений переважно середній рівень розвитку у студентів професійно-пізнавальної потреби став підставою для розробки програми управління її розвитком в ході здійснення навчально-виховного процесу у педагогічному вищому навчальному закладі. Вихідною

позицією для розвитку даної потреби є діяльність викладача. Рівень професійно-пізнавальної потреби підвищується за умови управління потребою із самого початку навчання у вузі шляхом цілеспрямованої роботи викладачів. З виникненням позитивного емоційного ставлення до професії дефектолога на початковому етапі в навчально-виховному процесі повинні застосовуватися різні психолого-педагогічні впливи профорієнтаційного характеру з метою формування у студентів системи ціннісних орієнтацій, яка включає у собі майбутню професійну діяльність. Порівняння результатів експерименту доводить, що за час проведення формуючого етапу дослідження відбулися якісні та кількісні зміни в розвитку професійно-пізнавальної потреби у студентів-дефектологів. Кількісні показники даної потреби значно покращились. Число студентів з низьким рівнем її розвитку зменшилась майже у два рази.

Програма управління процесом формування професійно-пізнавальної потреби залежить від курсу, на якому навчаються студенти. На першому курсі головним завданням є формування в студентів зацікавленості майбутньою професією, прищеплення інтересу до неї, розкриття значущості професії педагога; на середніх курсах - ознайомлення з вимогами до особистості педагога-дефектолога, із діяльністю вчителя як викладача і вихователя в спеціальній загальноосвітній школі. На старших курсах студенти мають бути готовими до виконання ролі вчителя.

Загалом результати дослідно-експериментальної роботи доводять психолого-педагогічну доцільність впровадження програми управління розвитком професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів у навчально-виховний процес педагогічного вищого навчального закладу.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в обґрунтуванні та експериментальному визначенні психологічних особливостей професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл. Узагальнення результатів проведеного дослідження дає підстави для наступних висновків.

1. Вивчення психологічних особливостей професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл дозволило розкрити сутність і структуру професійно-пізнавальної потреби, виявити й експериментально обґрунтувати емпіричні показники та рівні розвитку потреби, простежити динаміку професійно-пізнавальної потреби у процесі навчання в педагогічному вищому навчальному закладі.

2. Професійне становлення фахівця ми розглядаємо як складну динамічну систему, що забезпечує проектування особистісного потенціалу в індивідуальну систему педагогічної роботи.

3. Професійно-пізнавальна потреба є динамічним цілісним утворенням, що складається з мотиваційного, когнітивного та емоційно-позитивного компонентів. Ця властивість особистості характеризує професійне становлення студентської молоді. Без бажання та прагнення оволодівати своєю професією майбутній педагог-дефектолог не може отримати необхідні знання, вміння, навички, та в майбутньому включитись у роботу спеціальної загальноосвітньої школи. Професійно-пізнавальна потреба дозволяє студентам успішно опанувати професійними знаннями, вийти на найвищий рівень професійної підготовки, а вчителю – почувати себе впевнено в процесі роботи і якісно виконувати свої професійні обов'язки.

4. Емпіричними показниками професійно-пізнавальної потреби виступають пізнавальний інтерес до спеціальних дисциплін, виникнення конкретних проблемних питань зі спеціальності, потреба у додаткових джерелах інформації, читання додаткової літератури з фаху, характер емоційного ставлення до отримання професійних знань, суб'єктивна оцінка їх значущості.

5. Професійно-пізнавальна потреба майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл розвивається під впливом знань, якими вони оволодівають в процесі свого професійного становлення. Вона забезпечує професійно-особистісну стійкість незалежно від негативного впливу зовнішніх чинників, впливає на успішне оволодіння фаховими знаннями та на розвиток професійних якостей учителя. Отже, гіпотеза нашого дослідження підтвердилася.

6. Дослідженням виявлено рівні розвитку професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл. На низькому рівні розвитку вона обмежується емоційним ставленням та привабливістю професії. На середньому рівні професійно-пізнавальна потреба, як мотив навчальної діяльності, виявляється до всіх сторін професії дефектолога, а професія майбутнім учителем сприймається як потрібна, важлива для нього. Високий рівень розвитку даної потреби характеризується прагненням до всіх сторін навчальної діяльності, захопленістю майбутнього вчителя даною галуззю науки, безпосередньо пов'язаною з його життєвими планами, та професійними спрямуваннями.

7. Дослідженням обгрунтовано та розроблено програму управління професійно-пізнавальною потребою в навчально-виховному процесі педагогічного вищого навчального закладу. Успішному розвитку професійно-пізнавальної потреби можуть сприяти різні впливи, які повинні мати відповідні особливості у плані пізнавального, емоційного і мотиваційного навантаження. З метою оптимізації розвитку професійно-пізнавальної потреби необхідно враховувати наступні психолого-педагогічні чинники: професійно-педагогічну спрямованість студентів, усвідомлення значення знань за фахом у вирішенні практичних питань, інтерес до педагогічної діяльності, усвідомлення життєвих цілей, спрямованість на самореалізацію у процесі оволодіння педагогічною професією, намір найближчим часом розширити знання, включитися в науково-дослідну роботу, осмислити нові методики з позиції

отриманих знань тощо. Рівень розвитку професійно-пізнавальної потреби у студентів також впливає на вибір засобів її розвитку.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх питань, що стосуються вивчення професійно-пізнавальної потреби студентської молоді. Перспективними, на наш погляд, є дослідження ефективності різних форм навчання на формування професійно-пізнавальної потреби в ході організації навчально-виховного процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Савоста А.В. Психологічні аспекти вивчення професійних інтересів студентів // Психологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. – Випуск 1 (8). - С. 279 - 282.
2. Савоста А.В. Емпіричні показники та рівні розвитку професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл // Психологія: Збірник наукових праць. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. - Випуск 12. - С. 354 - 359.
3. Савоста А.В. До проблеми управління професійно-пізнавальною потребою майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл // Психологія: Збірник наукових праць. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – Випуск 14. - С. 410 - 415.
4. Савоста А.В. Професійно-пізнавальна потреба як умова професійного становлення майбутнього педагога дефектолога // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / За ред. Максименка С.Д. – К., 2002. – Том IV, частина 1. – С. 249 - 253.
5. Савоста А.В. Проблема професійно-особистісної стійкості майбутніх учителів // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова / Укл. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – Випуск 42. – С. 60 - 61.
6. Огороднійчук З.В., Савоста А.В. Особливості прояву професійних інтересів учнів: Збірник науково-практичних матеріалів Всеукр. конф. “Допрофесійна педагогічна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми “Вчитель”. - Дніпропетровськ, 1998. - Частина 1. - С. 193 – 195 (Доробок здобувача – 50 %).
7. Савоста А.В. Развитие профессионально-познавательной потребности у студенческой молодежи в условиях реформирования образования: Збірник наукових праць III Всеукр. конф. “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави” / За ред. В.М. Литвина та М.М. Слюсаревського. – К.: Інф.-вид. центр Товариства “Знання” України, 2001. – Випуск 3. – С. 209 - 212.

Савоста А.В. Психологічні особливості професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл. - Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, 2002 рік.

У роботі вивчені психологічні особливості, динаміка професійно-пізнавальної потреби майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл у процесі навчання в педагогічному вузі, розкриті сутність і структура потреби, виявлені й експериментально обґрунтовані емпіричні показники і рівні розвитку професійно-пізнавальної потреби. Розроблено і науково обґрунтована адекватна методика дослідження.

Професійно-пізнавальна потреба майбутніх учителів спеціальних загальноосвітніх шкіл розвивається під впливом знань, якими оволодівають студенти в процесі свого професійного становлення, вона впливає на успішне оволодіння професійними знаннями. З метою оптимізації розвитку професійно-пізнавальної потреби необхідно враховувати наступні психолого-педагогічні чинники: професійно-педагогічну спрямованість студентів, усвідомлення значення знань за фахом у вирішенні практичних питань, інтерес до педагогічної діяльності, усвідомлення життєвих цілей, спрямованість на самореалізацію у процесі оволодіння педагогічною професією, намір найближчим часом розширити знання, включитися в науково-дослідну роботу, осмислити нові методики з позиції отриманих знань тощо.

Ключові слова: психологічні особливості, професійне становлення, професійно-особистісна стійкість, професійно-пізнавальна потреба, пізнавальний інтерес.

Савоста А.В. Психологические особенности профессионально-познавательной потребности будущих учителей специальных общеобразовательных школ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, г. Киев, 2002 год.

Одной из причин переквалификации специалистов с высшим образованием является отсутствие желания работать по специальности. Это свидетельствует о несформированности потребности в профессиональных знаниях за время обучения в вузе. Усвоение студентами профессиональных знаний более эффективно, если оно происходит не по внешнему принуждению, а по внутренней необходимости, то есть когда студенты сами активно стремятся

овладевать этими знаниями. Изучение психологических особенностей профессионально-познавательной потребности, как естественной основы активного отношения к усвоению профессиональных знаний, у будущих учителей является сегодня особенно актуальным. От того, будет ли сформирована и развита у студентов профессионально-познавательная потребность, зависит уровень успешного овладения профессиональными знаниями, компетентность, конкурентоспособность и уровень квалификации специалиста с высшим образованием. Студенческий возраст является наиболее значимым для профессионального становления личности.

В работе изучены психологические особенности и динамика профессионально-познавательной потребности будущих учителей специальных общеобразовательных школ в процессе обучения в педагогическом вузе, раскрыты сущность и структура потребности, выявлены и экспериментально обоснованы эмпирические показатели и уровни развития профессионально-познавательной потребности. Разработана и научно обоснована адекватная методика исследования указанной потребности и программа управления её становлением в учебном процессе педагогического вуза.

Профессионально-познавательная потребность, как интегративное свойство личности, характеризует процесс профессионального становления, обеспечивая профессионально-личностную устойчивость независимо от негативного влияния внешних факторов, позволяет студентам успешно овладевать профессиональными знаниями, выйти на высокий уровень профессиональной подготовки, а учителю – чувствовать себя уверенно в процессе работы и качественно выполнять свои профессиональные обязанности. Структура профессионально-познавательной потребности является динамическим образованием личности, состоящим из мотивационного, когнитивного и эмоционально-положительного компонентов. Эмпирическими показателями профессионально-познавательной потребности являются: познавательный интерес к специальным дисциплинам, возникновение проблемных вопросов по специальности в момент исследования, потребность в источниках по специальности для разрешения практических вопросов, количество прочитанной дополнительной литературы, характер эмоционального отношения к получению профессиональных знаний, субъективная оценка их значимости.

Факторы развития профессионально-познавательной потребности: профессионально-педагогическая направленность студентов; осознание значимости знаний по специальности в решении практических вопросов; осознание недостаточности знаний по специальности в ходе лекционных, семинарских и практических занятий, самостоятельной работы, при решении задач и педагогической практике; интерес к педагогической деятельности; осознанность жизненных целей, установка на самореализацию студента в процессе овладения педагогической профессией; оценка значимости лекций, практических занятий; намерение в ближайшее время расширить знания по специальности, включиться в

научно-исследовательскую работу и осмыслить новые методики с позиции полученных знаний; большая ориентация на общение с учащимися в педагогической деятельности.

Профессионально-познавательная потребность будущих учителей специальных общеобразовательных школ развивается по мере их профессионального становления в процессе обучения в педагогическом вузе, влияет на успешное овладение профессиональными знаниями и на развитие профессиональных качеств учителя.

Для повышения уровня развития профессионально-познавательной потребности управление потребностью необходимо начинать с самого начала обучения в педагогическом вузе путем целенаправленной работы преподавателя. С возникновением положительного эмоционального отношения к профессии дефектолога в учебно-воспитательном процессе вуза должны применяться различные педагогические и другие социальные воздействия профориентационного характера с целью формирования системы ценностных ориентаций, составной частью которых является соответствующая профессиональная деятельность. Необходимо использовать современные методики преподавания, например, ролевые игры, брейнсторминги, моделирование. Возможность посещать специнтернаты и другие специализированные заведения позволит ближе ознакомиться со спецификой своей профессии и ускорит процесс развития профессионально-познавательной потребности.

Целесообразно учитывать также существование внутренних, субъективных факторов, имеющих немаловажное значение для развития профессионально-познавательной потребности – способностей, индивидуально-типологических особенностей, возраста, особенностей развития эмоционально-волевых и познавательных процессов.

Ключевые слова: психологические особенности, профессиональное становление, профессионально-личностная устойчивость, профессионально-познавательная потребность, познавательный интерес.

Savosta A.V. Psychological peculiarities of professional - cognitive need of the future teachers of special comprehensive schools. - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of psychological sciences on a speciality 19.00.07 - pedagogical and age psychology. - M. Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2002.

In the thesis the psychological peculiarities, dynamics of professional - cognitive need of the future teachers of special comprehensive schools during the learning process in pedagogical high school are studied, the essence and structure of the need are revealed, the empirical data and the levels of professional - cognitive need development are detected and substantiated experimentally. The adequate methods of investigation need control program in the educational process of pedagogical high school are elaborated and scientifically substantiated. The professional - cognitive need of the future teachers of special comprehensive schools develops to the extent of their professional

formation in pedagogical high school, provides a professional - individual stability in the face of the negative factors, allows to master the professional knowledge successfully.

Keywords: Psychological singularities, a professional formation, professional - individual stability, professional - cognitive need, cognitive interest.